

жавним арбітражем при Раді Міністрів Союзу РСР. Виконання покупцем вимог цих інструкцій є його обов'язком, якому не кореспондує суб'єктивне право боржника. Н. Голубева називає згаданий вище обов'язок наймача кредиторським [4, с. 542]. Але ж у виконанні кредитором за основним зобов'язанням так званих кредиторських обов'язків і боржника за основним зобов'язанням інтерес є, а у виконанні наймачем зазначеного обов'язку у наймодавця інтересу немає. Крім того, кредиторські обов'язки і кореспондуючі їм суб'єктивні права входять до змісту допоміжних зобов'язань щодо прийняття виконання, а обов'язки, про які тут йшлося, входять до змісту будь-яких зобов'язань не можуть за визначенням.

Викладене дає підстави для висновку про те, що допоміжні майнові зобов'язання потребують подальшого детального дослідження на базі широкого емпіричного матеріалу, яким є положення цивільного законодавства, що поширюються на такі зобов'язання, і судова практика їх застосування.

Використані джерела

1. *Агарков М. М.* Обязательства по советскому гражданскому праву / Агарков М. М. Избранные произведения по гражданскому праву : в 2 т. / М. М. Агарков. – М. : ЦентрЮрИнфоР, 2002. – Т. 1. – С. 163–460.
2. *Белов В. А.* Денежные обязательства / В. А. Белов. – М. : Новая правовая культура, 2007.
3. *Белов В. А.* Гражданское право / В. А. Белов. – М. : Юрайт, 2013. – Т. IV. Особенная часть. Относительные гражданско-правовые формы – 1085 с.
4. *Голубева Н. Ю.* Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання / Н. Ю. Голубева. – О. : Фенікс, 2013. – 642 с.
5. *Кулаков В. В.* Обязательства и усложнения его структуры в гражданском праве России / В. В. Кулаков. – М. : Волтерс Клувер, 2010.
6. *Александров Н. Г.* Юридическая норма и правоотношение / Н. Г. Александров. – М. : Московский юридический институт, 1947. – 26 с.

Чанишева А. Р. Допоміжні майнові зобов'язання за цивільним правом України

У статті в результаті структурування змісту зобов'язальних відносин обґрунтовується необхідність виокремлення у цьому змісті поряд з основними зобов'язаннями допоміжних зобов'язань. Необхідність виокремлення допоміжних зобов'язань пояснюється тим, що величезна кількість спорів про цивільні права не може бути правильно вирішена без виокремлення зазначених зобов'язань. Розглядаються деякі із допоміжних зобов'язань з метою надати ознаки предметності дискусії стосовно можливості і доцільності виокремлення таких зобов'язань і використання терміна, яким вони позначаються.

Ключові слова: зобов'язання, зобов'язальні відносини, зміст зобов'язальних відносин, основні зобов'язання, допоміжні майнові зобов'язання.

Чанышева А. Р. Вспомогательные имущественные обязательства по гражданскому праву Украины

В статье в результате структуризации содержания обязательственных отношений обосновывается необходимость выделения в этом содержании наряду с основными обязательствами вспомогательных обязательств. Необходимость выделения вспомогательных обязательств объясняется тем, что большое количество споров о гражданских правах не может быть правильно решено без выделения указанных обязательств. Рассматриваются некоторые из вспомогательных обязательств с целью придать свойства предметности дискуссии относительно возможности и целесообразности выделения таких обязательств и использования термина, которым они обозначаются.

Ключевые слова: обязательства, обязательственные отношения, содержание обязательственных отношений, основные обязательства, вспомогательные имущественные обязательства.

Chanysheva A. Auxiliary proprietary obligations under civil law of Ukraine

In the article as the result of structuring of the content of relationship of obligations is justified the need for allocation in this content of subsidiary obligations alongside with the basic obligations. The need for allocation of ancillary obligations is explained by the fact that a huge number of disputes on civil rights can not be properly solved without allocation of these obligations. Some of the ancillary obligations are researched in order to provide objectivity features to discussions on the possibility and feasibility of allocation of such obligations, using the term by which they are designated.

Key words: obligation, obligation relations, content of relationships of obligation, main obligations, ancillary property obligations.

УДК 340.1

*Дмитро Олегович Шуляк,
аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ДОСКОНАЛИЙ ПРАВОВИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Інтенсивне залучення іноземних інвестицій, а також більш активне вкладення вітчизняними інвесторами власних майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестиційної діяльності України,

як свідчить багаторічний досвід, є можливим лише за умови досконалого правового простору й ефективної судової системи. Правовий простір виступає підґрунтям і гарантом для іноземних інвесторів із реалізації своїх інвестиційних прав та інтересів, що, як наслідок, сприятиме вирішенню актуальних проблем України щодо динамічного економічного розвитку та підвищення рівня життя населення.

Серед вітчизняних учених-дослідників, які присвятили свої праці проблемам правового простору, слід назвати І. Барциц, А. Воронцова, В. Малахова, Н. Оніщенко, А. Романова, Н. Рулан та ін.

Простір і час, як відомо, існують незалежно від людини, її свідомості. Вони об'єктивні за своєю природою. Давньогрецькі філософи-атомісти Геракліт та Епікур розробили вчення, відповідно до якого фізичні тіла складаються з атомів й існують у пустоті, тобто у просторі. Як зазначав видатний філософ античності Аристотель, простір – це порядок взаємного розташування тіл, а час – порядок змінюючих один одного явищ. Із сучасних філософів доволі цікаво поняття «простір» пояснює М. Гайдеггер: «протягання» як свободи буття, так і свободи подій [1, с. 313]. Категорії «простір і час» є формами існування матерії, яка завжди перебуває у механічному, хімічному, біологічному, фізичному та соціальному русі [2, с. 369]. Найбільш складною формою руху є соціальна, оскільки вона формує соціоприродний простір, який є опосередкованим діяльністю суспільства загалом [3, с. 27], що характеризується наявністю взаємозв'язків і необхідністю регулювання суспільних відносин між його членами. Із постійним рухом матерії відбуваються зміни й у зовнішньому вираженні її існування, а тому наслідки такої кореляції викликають постійну необхідність у вдосконаленні теперішнього стану буття, а також у корегуванні вектору розвитку.

На думку російського вченого І. Барцица, існує закономірність між процесами формування правового простору та процесами державотворення [4, с. 110]. Тобто із вдосконаленням ознак державного простору будуть вдосконалюватися ознаки усього правового простору. Вчений виокремлює такі ознаки державності: суверенітет держави над усією своєю територією; системно-структурний характер; єдність правового простору (як внутрішня, так і у міжнародно-правових відносинах); територіальна обмеженість та спадкоємність при формуванні правового простору. На нашу думку, автор виходить із міркувань існуючої правової реальності, оскільки практично неможливо на сьогодні уявити розвиток права без розвитку та нормального функціонування механізму держави, який у своєму широкому значенні покликаний сприяти реалізації економічної, культурної, соціальної функції забезпечення безпеки та інших функцій держави [5, с. 121].

Н. Рулан, видатний французький юрист, розглядав поняття правового простору як форми антропосфери [6, с. 27]. Він зображає правовий простір, у якому людина сприймає правову дійсність і цінність права, незалежно від модифікацій в історичному і культурному аспектах. Правова система, на переконання Н. Рулана, у загальному сенсі відображається в історико-культурних та інших індивідуалізуючих модифікаціях права. Елементи системи права (з огляду на формування дослідно-селекційним шляхом) включають правові стани, засоби, а також елементи релігійного, морального і політичного життя і свідомості людей. Таким чином, ця взаємопов'язаність зазначених вище елементів, які наводить Н. Рулан, відображає опосередкований антропологічний характер правового простору із простором загальним.

На думку А. Воронцової, ступінь розвитку правового простору можна визначити за оцінкою дотримання прав людини і гарантування верховенства права [7, с. 15]. Варто зазначити, що оцінці мають підлягати не лише юридичні норми, нормативно-правові акти, а й їх взаємозв'язок щодо осіб і сторін правових процесів [8], тобто сама ефективність регулювання суспільних відносин.

І. Жужгов розглядає правовий простір як орієнтир, що визначає межі створення та єдності юридичних норм, зосереджених у галузях, підгалузях та інститутах [9, с. 34]. Це визначення, на нашу думку, охоплює лише сферу позитивного права, що є доволі актуальним, проте окресленість у рамках поняття «системи законодавства» не передбачає можливості виходу за його межі. Тобто у кращому випадку буде сформована синонімія цих понять, внаслідок чого будуть фактично звужені онтологічні та гносеологічні проблеми буття правової матерії, що призведе до неможливості адекватного конструювання складної соціально-правової реальності.

Правовий простір, а точніше існування права у просторі, є формою буття правової матерії у трьох її формах: 1) правосвідомості, ідеях, уявленнях про право; 2) правових нормах; 3) суспільних відносинах, що породжують правові норми і, у свою чергу, зазнають впливу цих норм [10, с. 14–15]. Ці форми матерії співіснують і взаємодіють у всіх матеріальних системах. Можливість виокремити складові дозволяє стверджувати про їх взаємне розташування, координацію, тобто говорити про простір. Правовий простір – це і є власне буття і взаємодія між собою правосвідомості – частини суспільної ідеології, та її частина, яка пов'язана з правом, визначається здібностями правильно або хибно усвідомлювати правову дійсність, норм права; правових норм – частини соціальних регуляторів, можливо, найбільш важливої частини, що встановлюють необхідність правомірної поведінки людини [10, с. 15] та правових відносин, які є одночасно і джерелом правових норм, і результатом їх дії.

Інвестиційний правовий простір є складовою загального правового простору, тобто між ними існує співвідношення частини і цілого. Якщо уявити частину і ціле у вигляді двох кіл, кожне з яких буде відображати змістовий обсяг кожної з цих категорій, то схематично вони будуть зображені як мале коло (частина), вписане у велике коло (ціле). Тобто цілому *apriori* притаманний набір найбільш загальних ознак (основних і другорядних), тоді як для частини характерними є такі ознаки, котрі звужують обсяг поняття порівняно з першим за рахунок деталізації основних ознак і розширення кількості та наповнення конкретним змістом другорядних [11, с. 139]. Для категорії «частина і ціле» характерним є перехід кількісних і якісних властивостей, точніше – ціле впливає на частини і тим самим на себе завдяки своїм новим якостям. Таким чином, власне «вдосконалення» і несе нові якості, завдяки яким загальний правовий простір впливає на інвестиційний і водночас породжує позитивну трансформацію правосвідомості, досконалі правові норми та урегульовує правовідносини.

Підвищення ефективності правового регулювання слід оцінювати за результатами, до яких призводять зміни на рівні правотворчості чи правозастосування. Завдяки стабільності правового порядку право стає об'єктивним і формально визначеним, що дозволяє людині передбачати реакцію держави на свої дії і діяти з урахуванням цього. Для формування правової системи виникає необхідність у пошуку балансу між необхідністю внесення змін і забезпечення стабільності правової системи [7, с. 15].

Стан дотримання прав людини та верховенства права відображають ступінь правового прогресу у правовій системі. Права людини є простором й одночасно межею для її свободи. Стаття 4 Декларації прав людини і громадянина 1789 р. проголошує: «Свобода полягає в можливості робити все, що не шкодить іншому: таким чином права кожної людини не мають меж, за винятком тих, які забезпечують іншим членам суспільства користування такими самими правами. Ці обмеження можуть бути визначені тільки законом». Право виражає можливий обсяг свободи і захищає її, встановлює межі за допомогою створення нормативної структури меж і заборон. Такий стан є характерним для позитивно-правового простору, запорукою існування якого є правосвідомість [3, с. 30].

Прогрес правосвідомості полягає у підвищенні рівня правової культури населення шляхом зміни правових поглядів, заснованих на певному соціальному досвіді і наукових знаннях, а також правових почуттів, настроїв, думок, навичок і традицій [12, с. 274–275]. На нашу думку, погляд, чуттєве осягнення предметів та явищ дійсності в сукупності притаманних їм властивостей та особливостей при безпосередній їх дії на органи чуття може пояснити таке поняття, як «недієвість» законодавчих норм [13, с. 5]. Без правосвідомості неможливе ні створення правових норм, ні реалізація права.

Правова норма є загальнообов'язковим правилом поведінки, що сформувалося у суспільстві відповідно до визнаної міри свободи, сформульоване і забезпечуване державою як засіб регулювання суспільних відносин [14, с. 398]. Держава повинна встановлювати таку ознаку, як загальнообов'язковість норми права, відштовхуючись від об'єктивних досліджень урегульованості правовідносин. Правова неврегульованість, особливо відсутність правового забезпечення механізму реалізації норм права, негативно впливає на встановлення правовідносин (у тому числі інвестиційних) як на національному, так і на міжнародному рівнях. Здійснення іноземного інвестування полягає у переміщенні капіталу з однієї країни в іншу в обмін на значні частки власності у вітчизняних компаніях або інших внутрішніх активів. Як правило, до терміна «іноземні інвестиції» відноситься й активна роль в управлінні, що входить до складу власних інвестицій. Іноземні інвестиції мають здійснюватися в обох напрямках, особливо між країнами щодо рівного економічного зростання. Відсутність механізму захисту прав і законних інтересів інвесторів не сприяє поліпшенню інвестиційного клімату та залученню іноземних інвестицій, оскільки немає гарантій того, що права не будуть порушені та буде досягнута кінцева мета здійснення інвестицій – отримання прибутку або досягнення соціального ефекту (ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність»).

Тому, на нашу думку, для збільшення обсягу іноземних капіталовкладень необхідно приділити увагу проблемам інвестиційного законодавства у контексті вдосконалення усього правового простору України.

Отже, на підставі зазначеного вище, можна зробити висновок про те, що підходи до визначення поняття правового простору та його перспектив відображають необхідність у вдосконаленні теперішнього стану буття, а також у корегуванні вектору розвитку суспільних відносин, у тому числі із залучення іноземних інвестицій.

Використані джерела

1. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер ; пер. с нем. – М., 1993.
2. Ковтун І. Про «онтологічне» підґрунтя поняття буття / І. Ковтун. – 2011. – Вип. 8.
3. Романова А. Природно-правовий простір як ідеальний вимір людського існування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/5/6.pdf>.

4. Барциц И. Н. Правовое пространство: основные признаки и закономерности развития / И. Н. Барциц // Ежегодник российского права. – М., 2000.
5. Морозова Л. А. Теория государства и права / Л. А. Морозова. – М. : ЭКСМО, 2005.
6. Рулан Н. Юридическая антропология / Н. Рулан. – М., 2000.
7. Воронцова А. В. Правовий прогрес як індикатор розвитку правової системи / А. В. Воронцова // Політично-аналітичне право. – 2014. – № 3.
8. Зинков Е. Г. Термин «пространство» в теории права / Е. Г. Зинков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=26&art=3119>.
9. Жужгов И. В. Мониторинг правового пространства Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / И. В. Жужгов. – Ставрополь, 2006. – 220 с.
10. Лившиц Р. З. Теория права : учеб. / Р. З. Лившиц. – М. : БЕК, 1994. – 24 с.
11. Федоренко Д. М. Вимагання: конкуренція норм частини і цілого / Д. М. Федоренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2012. – Вип. 19.
12. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006.
13. Оніщенко Н. М. До питання про сутність, природу та трансформаційні зміни інформаційного правового простору (теоретично-правовий аспект) / Н. М. Оніщенко // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 4–9.
14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підруч. / О. Ф. Скакун. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.

Шуляк Д. О. Досконалий правовий простір України як основа залучення іноземних інвестицій

У статті розкривається необхідність постійного вдосконалення правового простору, який виступає підґрунтям і гарантом для іноземних інвесторів із реалізації своїх інвестиційних прав, а також розглянуті підходи багатьох учених до визначення поняття «правовий простір», який варто аналізувати з огляду на поліпшення теперішнього стану буття і корегування вектору розвитку міжнародних відносин. Підкреслено, що інвестиційний правовий простір є складовою загального правового простору, тобто між ними існує співвідношення частини і цілого. Зокрема, такий процес, як «вдосконалення» несе нові якості, завдяки яким загальний правовий простір впливає на інвестиційний і, породжуючи позитивну трансформацію правосвідомості, вдосконалення правових норми та урегулювання правовідносини, що робить досить привабливим залучення іноземних майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестиційної діяльності України.

Ключові слова: правовий простір, вдосконалення, інвестиції, розвиток, правосвідомість, суспільні відносини, правові норми.

Шуляк Д. О. Совершенное правовое пространство Украины как основа привлечения иностранных инвестиций

В статье раскрывается необходимость постоянного усовершенствования правового пространства, которое выступает основой и гарантом для иностранных инвесторов по реализации своих инвестиционных прав. Рассмотрены подходы многих ученых к определению понятия «правовое пространство», которое необходимо анализировать с учетом нынешнего состояния бытия и корректировки вектора развития международных отношений. Подчеркивается, что инвестиционное правовое пространство является составной частью общего правового пространства, то есть, между ними существует соотношение части и целого. В частности, такой процесс, как «совершенствование» несет новые качества, благодаря которым общее правовое пространство влияет на инвестиционное пространство, порождая положительную трансформацию правосознания, совершенствования правовых норм и урегулирования правоотношений, что делает весьма привлекательным привлечение иностранных имущественных и интеллектуальных ценностей в объекты инвестиционной деятельности в Украине.

Ключевые слова: правовое пространство, совершенствование, инвестиции, правоотношение, инвестиционная деятельность, правосознание, общественные отношения, правовые нормы.

Shuliak D. The perfect ukrainian legal space as a basis for attracting foreign investments

The purpose of this paper is to reveal the necessity to improve constantly the legal environment which is considered to be the basis and the guarantee for the foreign investors to realize their rights. The present paper deals with many scientific approaches to the «legal space» definition. It is important to analyze them considering the modern situation and public relations development.

Emphasized here is that the investment legal space is the part of the whole legal space, thus there exists a relation of a part and a whole. In particular, the process of improvement gives the new affecting characteristics which contribute the legal space influence on foreign investment. This process also generates the transformation of positive justice consciousness, improving the rule of law and establishment of legal relations. The enlisted criteria helps to attract foreign property and intellectual values to the Ukrainian investment activity.

Key words: legal space, improvement, investments, development, sense of justice, public relations, legal standards.